

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 2634/1, донетој на седници одржаној дана 19.09.2024. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда мср **Јоване Вурдеље** под насловом „**Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change**“ (Критичка анализа мултимодалног дискурса климатских промена), урађену под менторским руковођењем др **Јелене Филиповић**, редовног професора.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Софија Биланција
Звање: ванредни професор
Ужа научна област: Скандинавистика
Датум избора у звање: 31. 10. 2023. године
Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Ана Кузмановић Јовановић
Звање: редовни професор
Ужа научна област: Хиспанистика
Датум избора у звање: 09. 06. 2021. године
Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Дејана Јовановић Поповић
Звање: редовни професор
Ужа научна област: Студије цивилне заштите и животне средине
Датум избора у звање: 13. 04. 2016. године
Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Факултет безбедности

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља)
презиме:

Јована (Драгољуб) Вурдеља

Датум и место рођења:	12.11.1981. Београд
Наслов мастер рада:	Climate Change as a Global Challenge with Implications for Sustainable Development: case study Norway and Serbia“ (Климатске промене као глобални изазов са импликацијама на одрживи развој: студија случаја Норвешка и Србија)
Датум одбране мастер рада:	25.11.2016.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Ректорат Универзитета у Београду – мултидисциплинарне мастер студије
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Европске студије

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

Вурдеља, Ј. (2020). Климатске промене као *fake news* у постинстинско доба. *Годишњак Факултета политичких наука, XV/23*: 235–255. <https://doi.org/10.18485/analiff.2020.32.1.18>

Вурдеља, Ј. (2020). Соматски фраземи са компонентом *blod/крв* у норвешком и српском језику. *Анали Филолошког факултета, 32 (1)*: 317–333. <https://doi.org/10.18485/analiff.2020.32.1.18>

Вурдеља, Ј. (2021). Kodeveksling i nettdiskurs i Norge. *Živi jezici, 41 (1)*: 65–86. <https://doi.org/10.18485/zivjez.2021.41.1.3>

Вурдеља, Ј. (2021). Нарцистичка култура – друштвена аномалија или норма? *ФИЛОЛОГ – часопис за језик, књижевност и културу, 12(24)*: 389–401. <https://doi.org/10.21618/fil2124389v>

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change“

(Критичка анализа мултимодалног дискурса климатских промена)

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет научног истраживања докторске дисертације „Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change“ представља анализа климатских промена као мултимодалног дискурса применом две комплементарне лингвистичке теорије, критичке и мултимодалне анализе дискурса у контексту еколингвистике.

Циљ дисертације је да се изврши деконструкција научног, медијског и политичког дискурса климатских промена анализирајући на који начин различите дискурзивне стратегије

доприносе креирању значења и обликовању наратива, са фокусом на истраживање језичких (лексичких, реторичких, прагматичких елемената) и визуелних ресурса (табела, графикона, боја) како би се утврдила њихова функција као носилаца идеологије, као и манипулативни и персуазивни аспект мултимодалне комуникације у контексту климатских промена.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

- Академски, политички и медијски дискурс су најутицајнији у погледу креирања значења и конструисања дискурса о климатским променама, па самим тим утичу и на обликовање ставова јавности и доношење климатских политика имајући у виду да је разумевање и перцепција ризика, последица и опасности од климатских промена првенствено детерминисана њиховим портретом у јавном дискурсу;
- Идеолошки дискурс климатских промена конституишу лингвистичка и визуелна средства;
- Мултимодална комуникација је често манипулативна и персуазивна;
- Манипулативни дискурс је врло често скривен, а његово значење је прикривено различитим језичким механизмима, дискурзивним стратегијама и визуализацијама
- Стратегије и механизми манипулације и персуазије реализују се у:
 1. Вербалном дискурсу: избором и употребом језичких средстава на следећим нивоима језичке структуре:
 - а) лексичком (прекомерна лексикализација, неологизми, фразеологизми, технички термини, акроними)
 - б) реторичком (еуфемизми, хиперболе, иронија, метафора)
 - с) прагматичком (пресупозиције и импликатуре)
 2. Визуелном дискурсу:
 - а) бојама
 - б) графиконима
 - с) табелама

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мср Јоване Вурдеље написана је на енглеском језику. Садржи 284 стране, а рад је структурисан у 11 поглавља: 1. *Увод* (Introduction, 1–9); 2. *Теоријско-методолошки оквир* (Theoretical-methodological framework, 10–29); 3. *Климатске промене* (Climate change, 30–42); 4. *Медијски дискурс* (Media discourse, 43–59); 5. *Политички дискурс* (Political discourse, 60–67); 6. *Научни дискурс* (Scientific discourse, 68–76); 7. *Лексичка димензија* (The lexical dimension, 77–114); 8. *Реторичка димензија* (The rhetorical dimension, 115–143); 9. *Прагматичка димензија* (The pragmatic dimension, 144–158); 10. *Визуелни дискурс* (Visual

discourse – do you get the picture?, 159–183); 11. *Закључак* (Concluding remarks, 184–191). Рад је организован тако да су поглавља даље рашчлањена на потпоглавља чиме су све шире и уже тематске целине разграничене и прегледне. Рад такође садржи библиографију од 762 јединице, 166 извора, попис од 14 слика као и *Изјаву о ауторству*, *Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада* и *Изјаву о коришћењу*.

У уводном делу рада тежиште је стављено на образложење одабира теме као и на релевантност истраживања указујући на растућу потребу за анализом глобалног феномена климатских промена као мултимодалног дискурса у научном, медијском и политичком троуглу у оквиру еколингвистике како би се разоткрило да ли је и у којој мери мултимодална комуникација климатских промена манипулативна и персуазивна имајући у виду да утиче на ток климатске дебате, креирање глобалних климатских политика односно ангажованост у погледу смањења емисија и процеса зелене транзиције. Првенствено је дат приказ актуелности, значаја али и комплексности теме наглашавајући комуникацијски аспект климатских промена будући да утиче на перцепцију научног консензуса, продубљивање идеолошке и политичке поларизације, односно на обликовање ставова, мишљења и понашања јавног мњења, а самим тим и на ангажованост у борби против климатских промена.

У другом поглављу дат је приказ основних теоријских одређења, концепата, различитих приступа као и образложења примене комплементарних теорија критичке и мултимодалне анализе дискурса које представљају теоријски оквир и главни методолошки приступ у истраживању. Како би се спровела детаљна анализа и интерпретација корпуса, а имајући у виду интердисциплинарни карактер приступа, интегришу се еколингвистички аспекти као и теорија социјалне семиотике чиме се продубљује и проширује само истраживање. Посебна пажња поклања се анализи појмова дискурса, моћи и идеологије у контексту климатских промена као и начина на који се њихова динамика одражава и одржава употребом различитих језичких и мултимодалних средстава са циљем манипулације перцепције јавности. У истом поглављу дат је преглед емпиријског истраживања, начина на који је организован и структуриран корпус као и метод приступа изворима и грађи која је анализирана. Кључни критеријуми за селекцију корпусне грађе у погледу географског разграничења (извори са англосаксонског говорног подручја) као и временских одредница (извори од 2010. године) су прецизно дефинисани и појашњени како би се прегледније представили резултати истраживања. Претрага појмова спроведена је на основу грађе углавном доступне на интернету, уз примену кључних речи тако да је осигурана равномерна заступљеност про и анти ставова изражених у климатској дебати, чиме је омогућена анализа начина конструисања дискурса алармиста и скептика.

У трећем поглављу објашњен је феномен климатских промена у оквиру климатског система, са фокусом на главне индикаторе, узроке настанка, последице као и ризике које ове промене представљају по здравље људи и планете. Поглавље садржи преглед прогресије

разумевања Међувладиног панела о промени климе са нагласком на антропогено порекло климатских промена утемељеном на научним доказима и истраживањима, што је и потврђено научним консензусом од 99%. Такође је дат хронолошки приказ еволуције термина “климатских промена“ у научном и јавном дискурсу са освртом на политичке и идеолошке аспирације које су их обликовале. У оквиру овог поглавља посебно су анализирани антагонистички ставови климатских алармиста и скептика који представљају најистакнутије гласове у климатској дебати.

У четвртом поглављу пружа се увид у медијски дискурс климатских промена, односно традиционалну поделу, основне механизме, као и логику унутар медијског екосистема при чему се расветљава манипулативни потенцијал који има с обзиром да је медијско извештавање све више дисторзија стварности, а не њена рефлексија. Посебна пажња поклања се објашњењу концепта, улоге и утицају фрејмова у обликовању дискурса климатских промена будући да као структурирајући елементи имају кључну улогу како ће се одређени аспекти климатских промена представити и интерпретирати и тиме утицати на перцепцију јавности и креирање политика. Истовремено се објашњава зашто је журналистичка норма „лажна равнотежа“ проблематична, како је злоупотребљена у контексту климатских промена и како је створена илузија о постојању климатске дебате упркос постојању научног консензуса. У поглављу је такође дат приказ и објашњење процеса медијатизације климатских промена, односно детаљан хронолошки преглед динамике медијског извештавања, а самим тим и флукуације интересовања за еколошка питања.

У петом поглављу фокус је на политичком дискурсу, односно на расветљавању међуодноса и условљености политике и језика, са посебним освртом на реторичку традицију и персуазивну моћ језика као критичном елементу у конфигурацији моћи, контроле и доминације. Уједно се објашњава и нераскидива веза између политике и идеологије у контексту климатских промена која се рефлектује путем језичких стратегија као главном инструменту за стварање и одржавање политичке моћи, али и за мобилизацију јавности око одређених програма и политика. Посебно је истакнут и образложен процес политизације климатских промена чиме се указује да овакав комплексан феномен није само научно питање већ предмет политичке манипулације и медијске дезинформације и да као такав утиче на продубљивање поларизације у климатској дебати.

У шестом поглављу у средишту истраживања је научни дискурс, односно основни принципи и постулати на којима почива развој и истраживање климатских промена у оквиру научне заједнице у погледу генерисања новог знања, резултата и проналазака у вези са пројекцијама и сценаријама будућих последица и утицаја. Посебна пажња поклања се изазовима и препрекама са којима се научна заједница суочава у погледу научне комуникације климатских промена широј јавности и доносиоцима одлука, тј. моделу дефицита знања као и начина његовог превазилажења ради ефикаснијег мобилисања у борби против климатских промена. У истом поглављу, преиспитује се статус научног дискурса као најауторитативнијег извора информација о климатским променама услед све већег уплива реторике у науку па се тиме и редефинише

парадигма о његовој хегемонији. Осим експертизаације као једне од честих дискурзивних пракси у представљању резултата у јавности, у поглављу се посебно обрађује феномен емоционализације науке у контексту климатских промена, будући да је емотивна реторика (пре свега негативна) постала саставни део медијског, политичког и научног дискурса са циљем манипулације и убеђивања јавности зарад легитимизације ставова одређених група или организација.

Након теоријског прегледа, у наредна три поглавља, седмом, осмом и деветом представљен је емпиријски аспект истраживања при чему су одабрана лексичка, реторичка и прагматичка структура језика, а анализирана употреба и улога лексичких, реторичких и прагматичких средстава као дискурзивних стратегија за конструисање значења и обликовање наратива климатских промена у научном, медијском и политичком дискурсу. Анализом је откривено како доприносе идеологизацији дискурса односно како се употребљавају у манипулативне и персуазивне сврхе са циљем репродуковања моћи и утицаја и тиме подржавају одређене наративе, парадигме и фрејмове и омогућавају одређеним актерима да обликују дебату и тиме утичу на разумевање различитих аспеката климатских промена. На лексичком нивоу, анализирани су номинализација, лексикализација, технички термини, акроними и неологизми; на реторичком метафоризација, хиперболизација, иронизација; а на прагматичком, пресупозиције и импликатуре. Приказано је како у функцији носилаца идеологије имају персуазивни потенцијал да манипулишу перцепцијом јавног мњења тиме што се одређени аспекти минимизују, маргинализују, негирају, афирмишу, критикују па се тиме легитимизују односно дискредитују одређени гласови у дебати.

У десетом поглављу фокус је на визуелном дискурсу климатских промена, односно на анализи начина употребе различитих семиотичких кодова (слика, графика, боја) и њихове интеракције са лингвистичким средствима у мултимодалној комуникацији. Поглавље истиче визуелне фрејмове који су најзаступљенији у научном, медијском и политичком дискурсу, а анализирани су најрелевантније визуализације климатских промена са аспекта теорије социјалне семиотике и мултимодалне анализе дискурса како би се илустровало да манипулација климатских промена све више постаје мултимодална.

У последњем, једанаестом поглављу, изнета је синтеза кључних аспеката, перспектива и процеса који су допринели метаморфози дискурса климатских промена из научног у реторички и контраверзни, а пре свега у полифонијски полигон, са изразито поларизованом и идеологизованом дебатом. У складу са тим, сумирани су емпиријски подаци добијени анализом корпуса, представљени резултати истраживања и изведени централни закључци према формулисаним хипотезама и циљевима. Општи резултати су даље рашчлањени према нивоима анализе (лексичке, реторичке и прагматичке) као и мултимодалне (визуелни семиотички кодови), и размотрени у ширем контексту научног, медијског и политичког дискурса климатских

промена, а кроз призму климатског алармизма и скептицизма. У закључном поглављу дат је предлог и смернице за будућа истраживања са акцентом на потребу за даљим анализама различитих аспеката дискурса климатских промена како би се допринело ефикаснијој комуникацији и проналажењу решења за адаптацију и митигацију климатских промена.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мср Јоване Вурдеље под насловом „Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change“ (Критичка анализа мултимодалног дискурса климатских промена) припада ужој научној области критичке социолингвистике, еколингвистике и когнитивне лингвистике.

Сама чињеница да је феномен климатских промена анализиран као мултимодални дискурс интеграцијом оваквог методолошког приступа и теоријске поставке представља значајан искорак у анализи дискурса имајући у виду да отвара врата у један нови парадигматски оквир који постаје неизбежан када је у питању анализа еколошких наратива јер омогућава детаљније разумевање сложених интеракција различитих лингвистичких и друштвених фактора. Овакав приступ истовремено проширује основ за даља еколингвистичка истраживања и пружа нове перспективе за анализу језика у контексту животне средине. Такав интегралан приступ вербалном и визуелном дискурсу, опсежност питања која се проблематизују, велики број постулираних хипотеза и циљева истраживања, дакле анализа научног, медијског и политичког дискурса климатских промена, односно начина на који је конструисан употребом различитих лингвистичких (лексичких, реторичких, прагматичких) и визуелних семиотичких кодова (слика, графика, боје), представља посебан допринос будући да се у литератури не налази овакав свеобухватан, кохерентан и темељан преглед овако формулисане теме. У том смислу даје једну комплетну слику начина (визуелне) комуникације климатских промена у науци, медијима и политици, односно (зло)употреби доминантних дискурзивних стратегија и језичких механизма што такође представља значајно полазиште за будућа истраживања у областима савремене културе, медија, политике и науке јер указује на релевантност критичког приступа у деконструкцији наратива ради разумевања начина на који се климатске промене представљају и интерпретирају у јавном дискурсу.

Друго, осим методолошког приступа, допринос дисертације се огледа и у избору саме теме будући да се климатске промене сматрају једним од тренутно најактуелнијих глобалних изазова имајући у виду њихов кумулативни утицај и каскадне ефекте широм планете, па се и питање адаптације на измењене климатске услове као и ублажавање последица не може решити без сагледавања начина на који језик и дискурс утичу на разумевање ризика односно обликовање

јавног мњења и политичке акције. У том смислу, избор теме је значајан јер одражава тренутне глобалне напоре ка процесу декарбонизације (постизање нето нулте будућност), односно прелазак са фосилних на обновљиве изворе енергије, тј. зелену транзицију, па самим тим и указује на потребу за интердисциплинарним и мултидисциплинарним приступима који ће омогућити интеграцију различитих теорија у анализи дискурса климатских промена. У том погледу, допринос дисертације је значајан јер указује на важност адекватне комуникације, сагледавања свих изазова и препрека у представљању еколошких криза у погледу доношења одлука и креирања политика. С обзиром да су исцрпном анализом обимног корпуса добијени емпиријски резултати који демонстрирају манипулативну употребу лингвистичких елемената и визуелних ресурса допринос дисертације огледа се и у скретању пажње, идентификацији и расветљавању манипулативних и персуазивних комуникацијских стратегија широко распрострањених у сва три дискурса како би се указало на имплицитне и експлицитне садржаје који доприносе збуњивању и обмањивању јавног мњења, а самим тим успоравању доношења глобалних климатских политика.

У том погледу, допринос дисертације може се видети и кроз практичне импликације јер осим што расветљава скривене релације и динамику моћи, језика и идеологије у контексту климатских промена истовремено може допринети и развоју ефикаснијих комуникацијских стратегија и тиме подстаћи већу укљученост у борби против климатских промена путем доношења климатских политика, адаптационих и митигационих мера и планова за смањење емисија. На тај начин не само да пружа теоријски основ за даља научна истраживања из ове области него и практичну примену по питању еколошке свести и деловању.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change**“ (Критичка анализа мултимодалног дискурса климатских промена)“ аутора мср Јоване Вурдеље, констатовано је да утврђено подудараре текста износи 3%.

Овај степен подударности последица је већег броја цитата докумената које кандидаткиња користи у анализи корпуса, као и библиографских података о коришћеној литератури наведених у тексту дисертације. Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај

указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација **„Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change“ (Критичка анализа мултимодалног дискурса климатских промена)** кандидата мср Јоване Вурдеље оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом **„Critical Analysis of Multimodal Discourse of Climate Change“ (Критичка анализа мултимодалног дискурса климатских промена)**, коју је урадио кандидат мср Јована Вурдеља под менторством др Јелене Филиповић, редовног професора, и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Софија Биланџија, ванредни професор
председник Комисије

2. _____
др Ана Кузмановић Јовановић, редовни професор
члан Комисије

3. _____
др Дејана Јовановић Поповић, редовни професор
члан Комисије